

3

Puolueiden vaaliteemojen merkitys ehdokkaiden kampanjoinnissa

Juha Ylisalo

Johdanto

Suomen avoimeen listavaaliin sisältyy pysyvä jännite. Äänestäjän täytyy valita yksi ehdokas, eikä mahdollisuutta pelkän listan tukemiseen ole, joten ehdokkaat joutuvat kampanjoimaan aktiivisesti kerätäkseen itselleen kannatusta. Kuitenkin myös puolueet julkistavat kattavia vaaliohjelmia ja muita asiakirjoja, joissa ne asettavat poliittisia tavoitteita. Lisäksi eduskunnassa noudatetaan useimmissa äänestyksissä tiukkaa ryhmäkuria, ja vaalikaudella noudatettavan politiikan päälinjat määräytyvät suurelta osin puolueiden välisissä hallitusohjelmaneuvoittelussa. Millaisena ehdokkaat itse näkivät puolueen roolin kampanjoissaan vuoden 2023 eduskuntavaaleissa, ja millainen yhteys ehdokkaiden puoluekannoilla oli näkemyksiin siitä, millaisiin asioihin politiikassa tulisi keskittyä?

Ehdokkaan ja puolueen keskinäistä tärkeysjärjestystä äänestäjien valintojen suhteen on dokumentoitu jo melko pitkään. Vaalien yhteydessä äänestäjäkunnalle tehdyissä kyselytutkimuksissa se, miten moni pitää ehdokasta tärkeämpänä kuin puoluetta, on vuosien mittaan vaihdellut (Helimäki & von Schoultz, 2024), mutta pääsääntöisesti puolueen merkitys on kasvanut. Vaikka vielä vuoden 2007 eduskuntavaaleissa 51 prosenttia äänestäjistä painotti ehdokasta enemmän kuin puoluetta,

vuoden 2023 vaaleissa jo 62 prosenttia piti puoluetta tärkeämpänä äänestyspäätökselle kuin ehdokasta.

Samaan aikaan vaalikoneiden tärkeys erityisesti nuorimpien äänestäjien tiedonlähteinä on lisääntynyt (Borg & Koljonen, 2020; Strandberg et al., 2024). Tyypillisesti suomalaiset vaalikoneet vertaavat käyttäjien vastauksia juuri ehdokkaiden näkemyksiin, eivät suoraan puolueiden kantoihin sellaisina kuin ne ilmenevät vaali- ja muista ohjelmista. Avomien listojen vuoksi Suomen vaalijärjestelmä luo lisäksi kilpailuasetelman samalla listalla esiintyvien ehdokkaiden välille: ehdokkaat keräävät ääniä puolueen listalle, mutta heidän on myös välttämätöntä saada henkilökohtaisia ääniä päästäkseen itse riittävän korkealle sijalle tuolla listalla (von Schoultz & Pappageorgiou, 2021). Avoin listavaali tarjoaa äänestäjille valinnanvaraa eri taustoista tulevien ehdokkaiden välillä ja mahdollisuuden nostaa uusia kykyjä eduskuntaan. Kääntöpuolena on kuitenkin monimutkainen informaatioympäristö ja demokraattisen vastuunalaisuuden mahdollinen heikkeneminen, sillä äänestäjät eivät välttämättä kykene hahmottamaan, mitä tahoja tulisi palkita tai rangaista politiikan onnistumisista ja epäonnistumisista. Vaalien luonteen kannalta onkin keskeistä, kampanjoivatko ehdokkaat ensi sijassa henkilökohtaisesti tärkeinä pitämiään teemoja ja omaa pätevyyttään esillä pitävinä yksilöinä vai puolueensa edustajina.

Tämän luvun tarkoituksena on selvittää puolueiden merkitystä ehdokkaiden kampanjoissa vuoden 2023 eduskuntavaaleissa. Ehdokaskyselyaineiston mukaan ehdokkaiden kampanjoiden välillä oli runsaasti vaihtelua siinä, miten paljon huomion saaminen ehdokkaalle itselleen painottui suhteessa tavoitteeseen hankkia huomiota puolueelleen. Luvun yhtenä keskeisenä tavoitteena on selvittää, millaiset tekijät selittävät tätä vaihtelua. Huomiota kiinnitetään sekä ehdokaskohtaisiin seikoihin, kuten aiempaan ehdokaskokemukseen, että puolueiden välisiin eroihin.

Riippumatta siitä, onko kampanjan yleinen painopiste puolueessa vai ehdokkaassa itsessään, huomion hankkiminen puolueelle voi tarkoittaa niin puolueen tulevaa vaalikautta koskevien tavoitteiden esillä pitämistä kuin aiemman suoriutumisen korostamista. Luvussa tarkastellaankin myös sitä, miten keskeisen sijan menneen ja tulevan vaalikauden asiat saivat ehdokkaiden kampanjoissa. Lisäksi paneudutaan ehdokkaiden politiikan sisältöjä koskeviin näkemyksiin sen kautta, millaisia asioita ehdokkaat pitävät päätöksentekijöiden erityistä huomiota vaativina ongelmina. Ehdokkaiden esiin nostamista ongelmista voi tehdä päätelmiä sen suhteen, miten yksimielisiä tietyn puolueen ehdokkaat olivat uuden vaalikauden painopistealueista ja miten ehdokkaiden asiakysymysprioriteetit poikkesivat toisistaan puolueiden välillä.

Tulokset viittaavat eroihin erityisesti kahden edellisen vaalikauden hallituspuolueen välillä. Valtiovarainministeripuolueena vaaleihin käyneen keskustan ehdokkaat pitivät puoluettaan melko vähän esillä ja korostivat muita harvemmin puolueensa vaaliohjelmaa ja erityisesti aiempaa suoriutumista. Niin ikään hallitusvastuuta kantaneen vasemmistoliiton ehdokkaat sen sijaan kampanjoivat varsin puoluekeskeisesti. Lisäksi ehdokkaiden tärkeinä pitämät yhteiskunnalliset ongelmat viittaavat siihen, että vuoden 2023 vaalien keskeisimmät teemat olivat hyvinvointi-

valtio ja talous: edellisen hallituksen punavihreiden puolueiden ehdokkaat näkivät korjattavaa erityisesti sosiaaliturvassa ja palveluissa, uuden hallituksen pääpuolueiden kokoomuksen ja perussuomalaisen ehdokkaat puolestaan taloudessa.

Puoluevaalit ehdokaskeskeisessä järjestelmässä

Kuten edellä todettiin, avoin listavaali luo jännitteitä ehdokaskeskeisyyden ja puolueiden vahvan roolin välille. Eduskunnassa noudatetaan niin sanottuja omantunnon kysymyksiä lukuun ottamatta tiukkaa ryhmäkuria, ja eduskuntaryhmät äänestävät useimmiten yhtenäisesti (Pajala, 2014). Lisäksi vaalikaudella noudatettavan politiikan suuntaviivat asetetaan pitkälti hallitusohjelmaneuvotteluissa, joissa yksittäisten ehdokkaiden kampanjateemoilla, sikäli kuin ne poikkeavat puolueen linjasta, on rajallinen merkitys. Sen sijaan puolueiden vaali- ja muissa ohjelmissaan asettamat tavoitteet ovat keskeisiä lähtökohtia, kun puolueet alkavat neuvotella hallitusohjelman sisällöstä (Heasman & Backman, 2021).

Vaalikampanjoissa esillä olevat asiat liittyvät noudatetun politiikan oikeutukseen eli siihen, millaisiin päätöksiin vallanpitäjien voi sanoa saaneen kansalaisilta valtuutuksen (Schedler, 1998). Tämänkaltaisten kysymysten relevanssi ei ole pelkästään teoreettista. Vaalikauden alkupuolella käytiin erityisesti pääministeri Petteri Orpon (kok.) hallituksen ajamien työmarkkinamuutosten yhteydessä debattia hallituksen valtuuksista muuttaa työmarkkinoiden sääntöjä ilman järjestöjen myötävaikutusta. Jo kesäkuussa 2023, kun hallitus antoi ohjelmansa tiedoksi eduskunnalle, uusi pääministeri totesi puheessaan, että "[o]lemme saaneet kansalta työhömme vahvan mandaatin" (Valtioneuvosto, 2023).

Politiikan julkisuudessa ei ole mitenkään poikkeuksellista, että vallanpitäjät vetoavat saamaansa mandaattiin ja että oppositio kiistää sen. Edustuksellisen demokratian teoriassa mandaatin käsite on kuitenkin oleellinen ja liittyy läheisesti äänestäjien vaaleissa tekemiin valintoihin ja niiden perusteisiin. Mandaatti ymmärretään tässä teoriaperinteessä hallitusten oikeutena tehdä tietynlaisia päätöksiä, ja sen pohjana on äänestäjien vaaleissa osoittama tuki hallituspuolueiden ohjelmallisille tavoitteille (McDonald & Budge, 2005). Klassisessa puoluemandaattiteoriassa toinen avainkäsite on vaalivoitto: vaalit voittaneella puolueella on sekä oikeus että velvollisuus kantaa hallitusvastuuta ja ryhtyä toimenpiteisiin, joihin se on kampanjassaan sitoutunut, ja vastaavasti häviäjien muodostamalla oppositiolla on oikeus arvostella hallitusta ja tarjota vaihtoehtoja. Oikeudet ja velvollisuudet ovat ensisijaisesti moraalisia, eivätkä ne viittaa hallitusten toimivaltuuksiin valtiosääntöoikeudellisessa mielessä.

Teoria ammentaa erityisesti Ison-Britannian poliittisesta kulttuurista, jolle ominaista on kahden pääpuolueen vastakkainasettelu ja vahvojen yksipuoluehallitusten kyky viedä päätöksiä läpi ilman mainittavia pidäkkeitä (Powell, 2000). Suomen kaltaisessa hajanaisen puoluekentän maassa se, mitä voi pitää vaalien voittamisena, on kuitenkin monitulkintaisempaa. Vaalivoitto yhden puolueen eduskuntaenem-

mistön merkityksessä on Suomessa epätodennäköinen, ja usein voittajina pidetään puolueita, jotka onnistuvat kasvattamaan ääniosuuttaan edellisistä vaaleista. Toisinaan voittamisena voi pitää myös kykyä luovia puolueiden välisissä neuvotteluissa siten, että omat prioriteetit tulevat politiikan sisällöiksi.

Puoluemandaattiteorian kannalta toinen oleellinen haaste Suomen poliittisessa järjestelmässä on juuri vaalien ehdokaskeskeisyys. Teorian oletuksiin lukeutuu se, että äänestäjät tekevät äänestyspäätöksensä puolueiden tarjoamien ohjelmallisten vaihtoehtojen pohjalta (McDonald & Budge, 2005; Naurin et al., 2019). Aiemman tutkimuksen mukaan politiikan sisältöjen ohella kuitenkin monet muutkin seikat, kuten affektiivinen samastuminen puolueisiin (Achen & Bartels, 2016) ja jopa ehdokaiden ulkonäkö (Berggren et al., 2010), ohjaavat äänestäjien valintoja.

Lisäksi ehdokkaiden omat vaaliteemat monimutkaistavat ohjelmallisten seikkojen yhteyttä äänestysvalintoihin, vaikka muut äänestyspäätöksiin vaikuttavat tekijät kuin politiikan sisältöjä koskevat tavoitteet jätetään huomiotta. Vaalijärjestelmän ehdokaskeskeisyys ei sellaisenaan toki (täysin) estä puoluemandaattiteorian oletusten toteutumista: jos puolueen vaaliteemat määrittävät vahvasti myös ehdokkaiden henkilökohtaisia kampanjoita, tietyn puolueen ehdokkaiden saaman kannatuksen voi tulkita tuenosoitukseksi puolueen tavoitteille.

Suomen avoimelle listavaalille ominaista on – jokseenkin paradoksaalisesti – se, ettei äänestäjä voi varmuudella tietää, kenen hyväksi hänen äänensä lopulta menee. Ehdokkaiden läpimenojärjestys riippuu ainoastaan muiden saman listan ehdokkaita äänestäneiden valinnoista, ja jos listalla olevien ehdokkaiden linjat poikkeavat oleellisesti toisistaan, äänestäjä voi tulla edistäneeksi sellaisen ehdokkaan läpimenoa, joka ei jaa äänestäjän näkemyksiä. Tällainen tilanne käy sitä todennäköisemmäksi, mitä enemmän hajontaa saman puolueen ehdokkailla on politiikan sisältöjä koskevien tavoitteiden suhteen. Kansainvälisesti avoin listavaali on harvinaisuus, ja monessa Euroopan maassa ehdokkaat valitaan listoilta lähtökohtaisesti puolueiden määräämässä järjestyksessä. Niin sanottujen puoliavointen listojen järjestelmissä, kuten Ruotsissa, ehdokkaan listasijoitus voi nousta, jos riittävä määrä äänestäjiä ilmaisee kannattavansa häntä. Vuosien 2002–2022 valtiopäivävaaleissa kuitenkin vain noin neljännes ruotsalaisäänestäjistä käytti mahdollisuutta äänestää ehdokasta (Statistiska centralbyrån, 2025). Norjassa äänestäjillä ei vuoden 2025 suurkäräjävaaleista alkaen ole lainkaan mahdollisuutta vaikuttaa yksittäisten ehdokkaiden listasijoitukseen, vaan listat ovat suljettuja (International Foundation for Electoral Systems, 2025).

Muiden muassa Ruotsin ja Norjan järjestelmissä on siis todennäköistä tai varmaa, että ääni menee ensisijaisesti listan kärkiehdokkaan hyväksi, ja äänestäjän kohtaama valintatilanne on yksinkertaisempi kuin avointen listojen tapauksessa. Tämä ei tarkoita, että Suomen vaaleissa ehdokkailla olisi moraalinen velvollisuus pitäytyä puolueen yhteisissä vaaliteemoissa tai jättää omat näkemyksensä ja ominaisuutensa taka-alalle – siis pyrkiä omalla toiminnallaan vahvistamaan puoluevaalia henkilövaalin kustannuksella. Suomen vaalijärjestelmän ehdokaskeskeisyys luo ehdokkaille vahvoja kannustimia erottua muista saman puolueen ehdokkaista (esim.

von Schoultz & Papageorgiou, 2021). Kuten edellä todettiin, puolue on keskeinen valintoja ohjaava tekijä suurelle osalle äänestäjistä, ja äänten siirtymät puolueelta toiselle vaalivuosien välillä ovat olleet maltillisia (Söderlund, 2020). Tämän vuoksi ehdokkaat kilpailevat usein siitä, miten suuren osan he saavat puolueensa odotetusta äänisaaliista. Olisi tuskin kohtuullista odottaa, että ehdokkaat toimisivat kuin tätä kilpailuasetelmaa ei olisi, koska sillä tavoin he antaisivat etua muille.

Samoin kuin äänestäjät voivat asettaa etusijalle joko ehdokkaan tai puolueen, ehdokkaat voivat kampanjoissaan painottaa joko omia kampanjateemojaan ja persoonansa tai puoluettaan. Kampanjan ehdokas- tai puoluekeskeisyys ei suoraan kerro siitä, ketä tai mitä ehdokas kokee edustavansa. Esimerkiksi vuoden 2011 eduskuntavaaleja koskevan tutkimuksen mukaan (von Schoultz & Wass, 2016) vain harva ehdokas piti oman puolueensa äänestäjäkuntaa tärkeimpänä edustettavana tahona. Sen sijaan useimmat ehdokkaat ilmoittivat pitävänsä koko kansakunnan tai vaalipiirin asukkaiden edustamista tärkeämpänä. Mitä vaalikampanjaan tulee, ehdokas voi esimerkiksi pitää puolueensa tavoitteita esillä siksi, että hän pitää niitä vaalipiirinsä edun mukaisina, tai korostaa henkilökohtaista kykyään edistää kansakunnan kokonaisetua.

Puolueen painottaminen ehdokkaan kampanjassa voi lisäksi tarkoittaa eri asioita, jotka liittyvät äänestäjien ja edustajien välisen suhteen ajalliseen ulottuvuuteen. Tutkimuskirjallisuudessa puhutaan usein prospektiivisesta ja retrospektiivisestä äänestämisestä (Miller & Wattenberg, 1985). Prospektiivisyys tarkoittaa tässä yhteydessä odotuksia tulevasta toiminnasta ja äänestyspäätösten tekemistä noiden odotusten pohjalta — odotukset voivat perustua esimerkiksi siihen, millaisiin asioihin puolueet sitoutuvat vaaliohjelmissaan. Retrospektiivisyys puolestaan viittaa edustajien aiempaan toimintaan ja äänestyspäätöksiin, jotka perustuvat arvioihin edustajien onnistumisesta menneellä vaalikaudella. Äänestäjä voi esimerkiksi todeta, että hänen aiemmin äänestämänsä puolue tai ehdokas ei ole hoitanut tehtäviään hyvin, minkä vuoksi hän äänestää tällä kerralla toisin. Vastaavasti vaalien ehdokkaat voivat pyrkiä kiinnittämään äänestäjien huomion sekä siihen, mitä heidän puolueensa lupaa tulevalla kaudella tehdä, että siihen, miten hyvin se on käyttänyt äänestäjiltä saamaansa valtakirjaa edellisellä kaudella. Nämä painotukset eivät sulje toisiaan pois, sillä ehdokas voi myös korostaa molempia tai ei kumpaakaan.

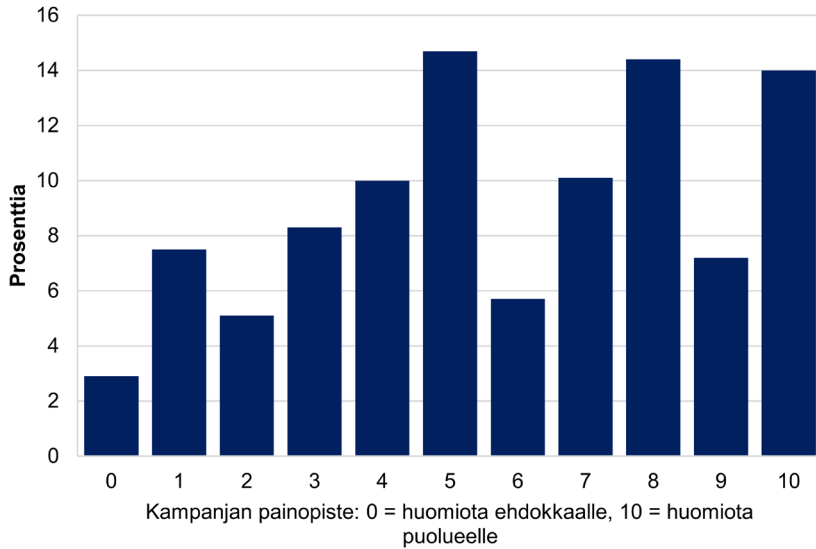
Lisäksi vaikka puolueet ovat parlamentaarisen järjestelmän avaintoimijoita, myös sillä, ketkä yksittäisistä ehdokkaista tulevat valituiksi, voi olla ainakin jossain määrin merkitystä politiikan lopputuloksille. Yksittäisten kansanedustajien vaikutusta noudatettuun politiikkaan on tosin vaikea todentaa muuten kuin yksittäistapauksissa, ja suurin osa ehdokasvalintojen politiikkaseurauksia koskevasta tieteellisestä tutkimuksesta on kohdistunut kunnanvaltuustoihin, joista yleensä puuttuu eduskunnasta tuttu jako hallitus- ja oppositiorintamiin (esim. Hyytinen et al., 2018). Kuitenkin esimerkiksi ministerit, joilla on merkittävä rooli politiikan sisältöjen muotoilussa, on jo pitkään valittu lähes yksinomaan kansanedustajien joukosta. Lisäksi jos hallituksen esittämän lain sisältö muuttuu eduskunnassa, muutokset valmistellaan valiokunnissa, ja valiokuntajäsenyyksiensä kautta yksittäinenkin kansanedus-

taja voi jättää kädenjälkensä säädettäviin lakeihin (Isaksson, 2017; Mattila, 2014). Usein kansanedustajan liikkumavara on kuitenkin monin tavoin rajattu, mikä joutuu hallitusohjelman määräävästä asemasta sekä eduskuntaryhmien pyrkimyksistä pitää jäsenensä puolueiden linjoilla (Wiberg, 2014).

Ehdokkaiden asiakysymyksiä koskevat kannat ovat eduskuntatyön puoluevetoisuudesta huolimatta oleellisia myös edustuksellisen järjestelmän responsiivisuuden kannalta. Tässä yhteydessä responsiivisuus tarkoittaa sitä, että vaaleilla valitut päättöksentekijät huomioivat kansalaisten politiikan sisältöjä koskevat näkemykset ja tarvittaessa korjaavat noudatettua politiikkaa paremmin niitä vastaaviksi (Powell, 2004). Siinä missä mandaattimallin kannalta tärkeää on samoilla puoluelistoilla olevien ehdokkaiden keskinäinen yksituumaisuus, responsiivisuuden kannalta oleellista on myös ehdokkaiden asiakysymysprioriteettien ja näkemysten suhde kansalaisten huolenaiheisiin.

Millaiset ehdokkaat pitävät puoluettaan esillä?

Seuraavassa tarkastellaan vuoden 2023 ehdokaskyselyaineiston valossa puolueen tärkeyttä ehdokkaiden kampanjoissa. Vastaajia pyydettiin kuvaamaan kampanjansa painopistettä käyttäen 11-portaista asteikkoa, jossa nolla tarkoitti tavoitetta ”saavuttaa mahdollisimman paljon huomiota itselleni ehdokkaana” ja kymmenen tavoitetta ”saavuttaa mahdollisimman paljon huomiota puolueelle”. Vastausten jakauman (kuvio 3.1) perusteella suuri osa ehdokkaista antoi oman ilmoituksensa mukaan painoarvoa huomion saavuttamiselle sekä itselleen että puolueelleen. Kuitenkin puolueen saama huomio näyttää yleisesti ottaen olleen hieman tärkeämpi tavoite, ja koko aineistossa muuttujan keskiarvo on 5,8 (keskihajonta 2,9). Verrattain harva ehdokas keskittyi huomion saavuttamiseen ainoastaan itselleen, siinä missä huomion saavuttaminen puolueelle oli selvästi ensisijainen tavoite melko suurelle osalle ehdokkaista. On mahdollista, että osaksi tämä heijastaa pyrkimystä antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia, mikä on kyselytutkimuksissa yleisesti tunnistettu ilmiö. Jotkut ehdokkaat ovat saattaneet vähätellä henkilökohtaisen huomion tavoittelua esimerkiksi siksi, että se voidaan kokea itsekkääksi tai puolueen yhteisen edun vastaiseksi. Kuitenkin kuten myöhemmin nähdään, vaihtelu ehdokkaiden itsensä raportoimissa painopisteissä on yhteydessä moniin tekijöihin.

Kuvio 3.1. Ehdokkaiden kampanjoiden painopisteiden jakauma (painotettu prosenttiosuus vastaajista).

Seuraavassa tarkastellaan tekijöitä, jotka selittävät kampanjoiden sijoittumista ehdokas-puolue-jatkumon eri kohtiin. Analyysissa huomioidaan joukko ehdokkaiden piirteitä sekä se, minkä puolueen tai muun ehdokasasettajan listalla he olivat. Ehdokaskohtaisista tekijöistä huomioidaan ensinnäkin se, oliko ehdokas puolueen jäsen. Puolueiden listoilla on usein niin sanottuja sitoutumattomia ehdokkaita, jotka eivät välttämättä ole puolueen jäseniä mutta ovat sopineet esiintymisestä puolueen ehdokkaana. On odotettavaa, että kampanja on tällöin verrattain ehdokaskeskeinen.

Myös aiemman ehdokaskokemuksen voi odottaa olevan yhteydessä kampanjan painopisteeseen, joskaan selvää odotusta ei voi muodostaa siitä, lisääkö se ehdokas- vai puoluekeskeisyyttä. Toisaalta ehdokkuus peräkkäisissä vaaleissa voi kertoa sitoutumisesta puolueen arvoihin ja tavoitteisiin, ja erityisesti edellisissä vaaleissa valituksi tulleille voi olettaa olevan tärkeää korostaa puolueen onnistumista eduskunnassa. Toisaalta aiempi ehdokkuus, ja erityisesti valituksi tuleminen, voi tarkoittaa henkilökohtaisen kannattajakunnan olemassaoloa jo ennestään, jolloin ehdokkaalla on kannustin keskittyä tämän kannattajakunnan säilyttämiseen ja laajentamiseen puolueen saaman huomion kustannuksella. Tässä yhteydessä huomioidaan mahdollinen ehdolla oleminen ja valituksi tulo edellisissä, vuoden 2019 eduskuntavaaleissa.

On odotettavaa, että puolueorganisaation keskeisissä luottamustehtävissä olevat tai aiemmin olleet ehdokkaat pyrkivät hankkimaan muita enemmän huomiota puolueelleen. Kokemusta puolueen luottamustehtävistä mitataan kysymyksillä, jotka koskevat ehdokkaan toimimista puoluehallituksen, puoluevaltuuston sekä puolueen piirihallituksen jäsenenä. Vastausvaihtoehdot olivat "olen" ja "en ole". Kysymyksistä muodostettu kaksiluokkainen muuttuja sai arvon yksi, jos ehdokas oli ilmoittanut toimineensa ainakin yhdessä näistä tehtävistä, ja muussa tapauksessa

muuttujan arvoksi tuli nolla. Jäljempänä raportoitavissa malleissa muuttujan nimi on kuvioiden niukasta tilasta johtuen ”puoluevaikuttaja”.

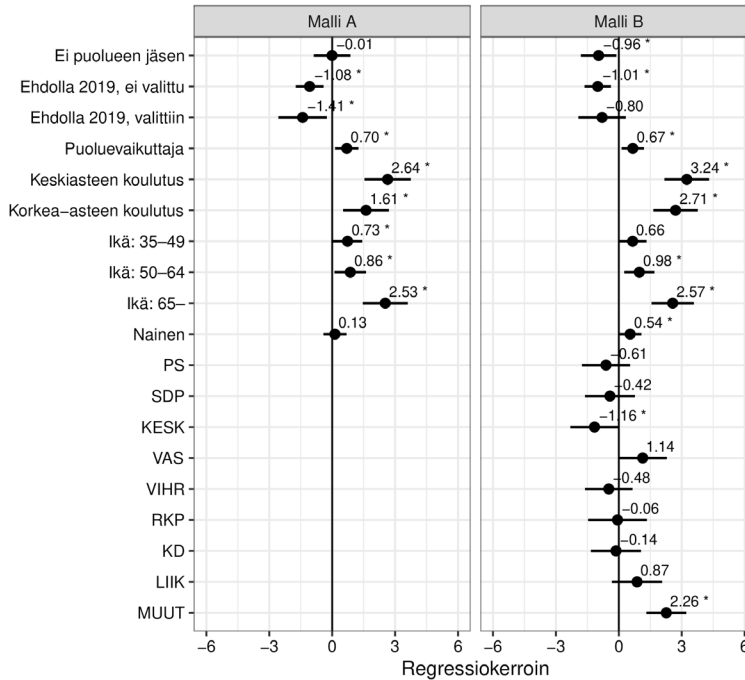
Ehdokaskohtaisista tekijöistä huomioidaan lisäksi koulutustaso, ikä ja sukupuoli. Koulutustasoa mitataan kolmiluokkaisella muuttujalla, jossa vertailukategoriana on enintään perusasteen koulutus ja muina luokkina keskiasteen sekä korkea-asteen koulutus. Ikä saatiin vähentämällä ehdokkaan syntymävuosi vuodesta 2023, minkä jälkeen muodostettiin neljä ikäluokkaa, joista nuorinta (18–34) käytetään analyysisä vertailukategoriana. Sukupuolta mitataan kaksiluokkaisella muuttujalla, jonka arvo yksi tarkoittaa naista ja nolla muita. Suurin osa jälkimmäisistä ilmoitti olevansa miehiä, ja vastaukset ”muu” ja ”en halua sanoa” on havaintojen pienen lukumäärän vuoksi yhdistetty tähän luokkaan.

Lisäksi huomioidaan, minkä puolueen tai valitsijayhdistyksen listalla ehdokas oli. Koska eduskunnan ulkopuolelle jääneiden puolueiden ja valitsijayhdistysten ehdokkaita on aineistossa vähän ehdokasasettajaa kohti, nämä ehdokasasettajat on tässä yhdistetty luokaksi ”muut”.

Kuvioon 3.2 on koottu kahden lineaarisen regressiomallin tulokset.¹ Malli A sisältää ainoastaan ehdokaskohtaiset selittävät tekijät: puoluejäsenyyden, ehdokkuuden edellisissä eduskuntavaaleissa, toiminnan puolueen keskeisissä luottamustehtävissä sekä ehdokkaan koulutustason, iän ja sukupuolen. Malli B sisältää selittävänä muuttujana lisäksi puolueen.² Molemmissa malleissa selitettävä muuttuja on kampanjan painopiste, jota mitattiin nollasta kymmeneen ulottuvalla asteikolla. Koska muuttujan suuret arvot tarkoittavat puolueelle annettua suurta painoarvoa, kuvioon 3.2 sisältyvät kertoimet ilmaisevat, millainen yhteys vasemmalla listatuilla muuttujilla on puolueen korostamiseen kampanjassa: positiiviset arvot tarkoittavat, että kyseinen muuttuja kasvattaa puolueen painoarvoa, negatiiviset puolestaan henkilökohtaisen huomion painoarvon kasvua puolueen kustannuksella. Kuviossa pisteet merkitsevät regressiokertoimia, jotka kertovat muutoksen suunnan ja voimakkuuden. Pisteitä ympäröivät viivat puolestaan osoittavat 95 prosentin luottamusvälin rajat, siis tilastollisen yhteyden todennäköisimmän suuruusluokan.

¹ Näissä malleissa samoin kuin kaikissa myöhemmin raportoiduissa malleissa ja jakaumissa on käytetty aineistoon sisältyvää painomuuttujaa.

² Yksityiskohtaiset tulokset ovat saatavilla pyynnöstä tämän luvun kirjoittajalta.

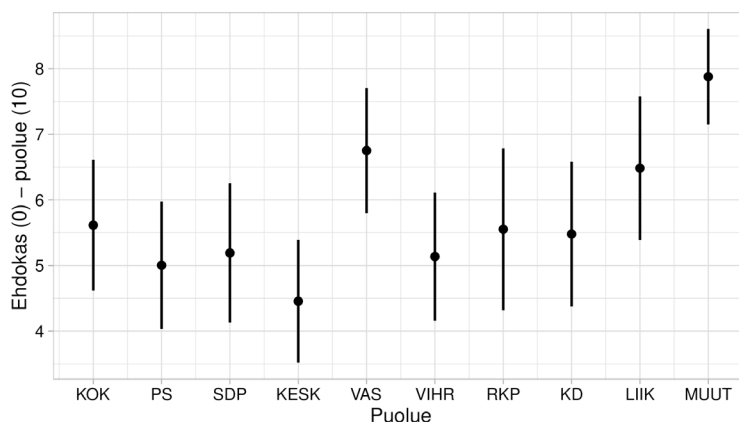
Kuvio 3.2. Eri selittävien tekijöiden vaikutus kampanjan painopisteeseen.

Pyrkimys hankkia huomiota ehdokkaalle (negatiiviset arvot) tai puolueelle (positiiviset arvot)). Lineaarinen regressioanalyysi, 95 % luottamusväli, * $p < 0,05$.

Useimmat selittävästä muuttujista ovat tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä siihen, missä määrin puolue painottui kampanjassa. Ensinnäkin ehdokkaat, jotka eivät olleet puolueen jäseniä, antoivat puolueelle vähemmän painoarvoa, joskin tämä yhteys tulee esiin ainoastaan mallissa B. Verrattuna niihin, jotka eivät olleet ehdolla vuoden 2019 eduskuntavaaleissa, sekä tuona vuonna valitsematta jääneet että eduskuntaan tuolloin valitut painottivat jonkin verran enemmän pyrkimystä hankkia näkyvyyttä itselleen. Istuvien kansanedustajien kohdalla yhteys kuitenkin menettää tilastollisen merkitsevyytensä, kun puolue sisällytetään malliin. Puolueen keskeisissä luottamustehtävissä (puoluehallituksessa, puoluevaltuustossa tai piiri-hallituksessa) toimineet puolestaan ilmoittivat painottaneensa huomion saamista puolueelle enemmän kuin ehdokkaat, jotka eivät olleet toimineet näissä tehtävissä. Lisäksi iäkkäämmät ehdokkaat antavat enemmän painoarvoa puolueen saamalle huomiolle kuin nuoret ehdokkaat. Myös naisehdokkaat pyrkivät saamaan muita jonkin verran enemmän huomiota puolueelleen, joskin tämä yhteys tulee näkyviin vain, jos otetaan huomioon myös puolue.

Puolueuuttujan osalta suurin puolue kokoomus on vertailukategoria, joten puolueiden kertoimet kuvaavat sitä, miten muiden puolueiden ehdokkaiden kampanjoiden painopisteet poikkesivat kokoomuksen ehdokkaiden vastaavista. Tämän vuoksi puoluekohtaiset kertoimet, mukaan lukien niiden luottamusväli ja tilastollinen merkitsevyys, olisivat erilaiset, jos vertailukategoriaksi valittaisiin jokin muu puolue. Puolueiden välisten erojen selventämiseksi mallin B pohjalta laskettiin en-

nustetut arvot sille, mihin eri puolueiden ehdokkaiden kampanjoiden painopisteet asettuvat alkuperäisellä 0–10-asteikolla, jos huomioidaan erot puolueiden ehdokasjoukkojen koostumuksessa. Jonkin puolueen ehdokkaat ovat saattaneet olla esimerkiksi keskimäärin vanhempia tai korkeammin koulutettuja kuin toisen puolueen ehdokkaat, ja koska näiden tekijöiden havaittiin olevan yhteydessä kampanjoiden painopisteisiin, pelkkien keskiarvojen vertailu puolueiden välillä voisi johtaa vinoutuneisiin päätelmiin puolueen merkityksestä. Ennustetut arvot tarkoittavat tässä yhteydessä siis tilastoanalyysiin perustuvaa arviota siitä, millaisia kampanjoiden painopisteet eri puolueissa keskimäärin ovat, kun ehdokaskohtaiset tekijät vakioidaan.³

Kuvio 3.3. Kampanjoiden painopisteet puolueittain, kun ehdokaskohtaiset tekijät on vakioitu. Suuret arvot tarkoittavat puoluekeskeisyyttä ja pienet ehdokaskeisyyttä. 95 % luottamusvälit.

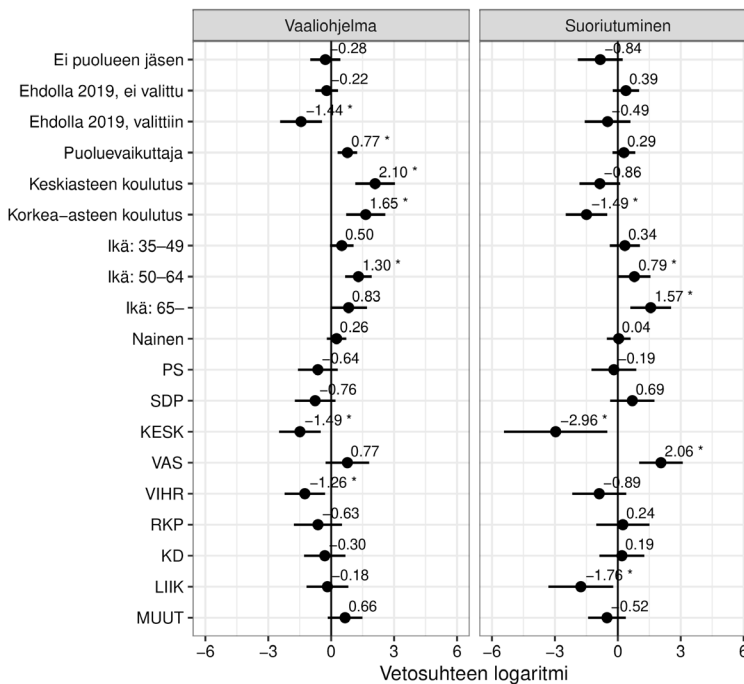
Ennustetut arvot puolueittain on esitetty kuviossa 3.3. Kahden eduskuntapuolueen välinen ero on erityisen selvä: keskustan ehdokkaat painottivat huomion saamista henkilökohtaiselle kampanjalleen, vasemmistoliiton ehdokkaat puolueelleen. Vasemmistoliiton osalta tämä havainto tehtiin myös vuoden 2019 eduskuntavaaleja koskeneessa ehdokastutkimuksessa, mutta tuolloin keskusta ei juuri poikennut useimmista muista puolueista (Mattila et al., 2020, s. 68–69). Puolue painottui verrattain paljon myös Liike Nytin ehdokkailla. Puolue korostui erityisesti eduskunnan ulkopuolelle jääneiden puolueiden sekä valitsijayhdistysten ehdokkaiden kampanjoissa. Ainakin osittain tämä selittyy sillä, että pienpuolueet saavat mediassa lähtökohtaisesti vähän huomiota, minkä vuoksi ehdokkaat kokivat tärkeänä tehdä puoluettaan tai muuta taustaryhmäänsä tunnetuksi.

³ Ennustettuja arvoja laskettaessa on vakioitava muut selittävät muuttujat kuin puoluekanta, jolloin siis verrataan toisiinsa keskenään samanlaisia ehdokkaita, jotka kuitenkin olivat eri puolueiden ehdokkaina. Tarkalleen ottaen kuviossa 3.3 esitetyt arviot kampanjoiden painopisteistä kuvaavat 35–49-vuotiaita korkeasteen tutkinnon suorittaneita miesehdokkaita, jotka ovat puolueen jäseniä ja toimineet puolueen keskeisissä luottamustoimissa mutta eivät olleet ehdolla edellisissä eduskuntavaaleissa. Ehdokasprofiilien vakioiminen toisin esimerkiksi ehdokaskokemuksen suhteen vaikuttaisi jonkin verran ennustettujen arvojen tasoon, mutta kuviosta ilmenevät puolueiden väliset erot pysyisivät ennallaan.

Vaaliohjelman ja suoriutumisen korostaminen

Kuten edellä todettiin, puolueen painottaminen kampanjassa voi tarkoittaa sekä tulevaisuutta koskevien tavoitteiden että aiemman suoriutumisen korostamista. Ehdokaskyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka voimakkaasti he korostivat eri asioita vaalikampanjansa aikana. Viisiportaisen vastausasteikon ääriarvot olivat ”en lainkaan” ja ”erittäin paljon”. Seuraavaksi tarkastellaan eri tekijöiden yhteyttä toisaalta puolueen vaaliohjelman sisältyvien asiakysymysten, toisaalta puolueen vaalikauden aikaisten suoriutumisen korostamiseen. Ajankohtaisen vaaliohjelman asiakysymysten korostaminen viittaa puolueen tavoitteiden ja tulevan toiminnan painottamiseen, kun taas suoriutumisen korostaminen liittyy menneisiin ansioihin, jotka kuvaavat puolueen pätevyyttä ja luotettavuutta.

Analyysia varten molemmat viisiportaiset muuttujat koodattiin uudelleen siten, että saatiin kaksi uutta kaksiluokkaista muuttujaa. Alkuperäisten muuttujien kolme alinta luokkaa yhdistettiin luokaksi ”vähän tai jonkin verran” ja kaksi ylintä luokaksi ”paljon”. Tämän jälkeen tutkittiin logistisen regressioanalyysin avulla, millainen yhteys ehdokaskohtaisilla muuttujilla ja puoluekannalla oli siihen, että ehdokas korosti puolueen vaaliohjelmaa ja suoriutumista paljon.

Kuvio 3.4. Eri selittävien tekijöiden vaikutus siihen, missä määrin ehdokas korostaa puolueen vaaliohjelmaan sisältyviä asiakysymyksiä ja puolueen vaalikauden aikaista suoriutumista.

Logistinen regressioanalyysi, 95 % luottamusvälit, * $p < 0,05$.

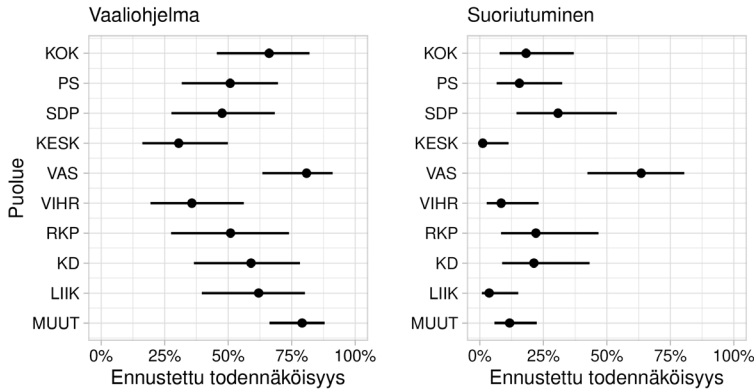
Logistisen regressioanalyysin tulokset on raportoitu kuviossa 3.4.⁴ Kertoimet kuvaavat sitä, millainen yhteys vasemmalla luetelluilla muuttujilla on todennäköisyyteen, jolla ehdokas korostaa kampanjassaan puolueensa vaaliohjelmaa (vasemmanpuoleinen malli) tai suoriutumista (oikeanpuoleinen malli): positiiviset arvot tarkoittavat, että todennäköisyys kasvaa, negatiiviset puolestaan todennäköisyyden pienenemistä. Kertoimet eivät suoraan ilmaise muutoksia prosentteina lasketuissa todennäköisyyksissä, mutta ne kertovat muutoksen suunnasta ja kokoluokasta.

Puolueen jäsenten ja muiden välillä ei ollut kummassakaan suhteessa tilastollisesti merkitsevää eroa. Verrattuna ehdokkaisiin, jotka eivät olleet olleet edellisissä eduskuntavaaleissa ehdolla, istuvat kansanedustajat korostivat puolueensa vaaliohjelmaa jonkin verran harvemmin. Suoriutumisen korostamisen suhteen ehdokaskokemuksella ei ole havaittavaa merkitystä. Puolueen luottamustehtävissä toimineet ehdokkaat korostivat muita enemmän puolueensa vaaliohjelmaa, mutta samaa ei havaita puolueen suoriutumisen korostamista tarkasteltaessa. Koulutustason yhteydet vaaliohjelman ja suoriutumisen korostamiseen ovat osaksi keskenään vastakkaiset: koulutetut ehdokkaat korostivat vaaliohjelmaa verrattain todennäköisesti mutta suoriutumista melko pienellä todennäköisyydellä. Iällä ja vaaliohjelman korostamisella ei ole suoraviivaista yhteyttä, mutta iäkkäämmät ehdokkaat korostivat suoriutumista enemmän kuin nuoret. Toisin kuin kampanjoiden yleisen painopisteen kohdalla sukupuoli ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä sen paremmin vaaliohjelman kuin suoriutumisenkaan korostamiseen.

Puolueen osalta vertailukategoria on logistisissa regressiomalleissa jälleen suurin puolue kokoomus, ja puolueiden väliset erot näyttäytyisivät jossain määrin toisenlaisina, jos vertailukategoriaksi asetettaisiin jokin toinen puolue. Jotta puolueiden väliset erot saataisiin selvemmin esiin, logististen regressiomallien perusteella tehtiin arviot siitä, millä prosentteina ilmaistulla todennäköisyydellä eri puolueiden ehdokkaat korostivat puolueensa vaaliohjelmaa ja suoriutumista. Näitä ennustettuja todennäköisyyksiä laskettaessa ehdokaskohtaiset tekijät vakioitiin, minkä vuoksi tuloksista tehtävät päätelmät eivät ole herkkiä eroille puolueiden ehdokasjoukoissa esimerkiksi iän ja koulutustason suhteen.⁵ Ennustetut todennäköisyydet on esitetty kuviossa 3.5.

⁴ Yksityiskohtaiset tulokset ovat pyynnöstä saatavilla tämän luvun kirjoittajalta.

⁵ Ennustettuja todennäköisyyksiä laskettaessa ehdokkaiden oletettiin olevan taustaominaisuuksiltaan samanlaisia kuin laskettaessa kuviossa 3.3 esitettyjä ennustettuja arvoja.

Kuvio 3.5. Ennustettu todennäköisyys, jolla ehdokas korostaa puolueen vaaliohjelmaan sisältyviä asiakysymyksiä tai puolueen suoriutumista, kun ehdokaskohtaiset tekijät on vakioitu. 95 % luottamusväli.

Yleisesti ottaen ehdokkaat korostivat puolueiden vaaliohjelmiin sisältyneitä asiakysymyksiä todennäköisemmin kuin puolueensa suoriutumista, joten uuden vaalikauden asiat saivat kampanjoissa menneen vaalikauden asioita suuremman painoarvon. Mitä puolueiden välisiin eroihin tulee, hallitus- ja oppositiorintamien välillä ei ole selviä eroja. Hallituspuolueet pystyvät vaikuttamaan politiikan sisältöihin paljon suuremmin kuin oppositiopuolueet, minkä vuoksi hallituspuolueiden listoilla olevilla ehdokkailla voi ajatella olevan kannustin pitää menneitä onnistumisia esillä, siinä missä oppositiopuolueiden ehdokkaiden kannattaa korostaa tarjoamiaan vaihtoehtoja. Tällaiset seikat eivät kuitenkaan tarjoa tyhjentävää selitystä kuviossa 3.5 nähtäville eroille.

Sen sijaan erot olivat suurimpia Sanna Marinin (sd.) hallituskoalition sisällä. Edellä havaittiin erityisesti vasemmistoliiton ehdokkaiden pitäneen kampanjoitaan puoluekeskeisinä, mikä heijastuu myös siinä, että vasemmistoliiton ehdokkaat korostivat sekä puolueensa vaaliohjelmaa että suoriutumista kaikkein todennäköisimmin. Puolueen ehdokkaat erottuvat molemmissa suhteissa selvästi kahdesta muusta Marinin hallituksen puolueesta, keskustasta ja vihreistä.

Marinin hallituksen valtiovarainministeripuolueen keskustan ehdokkaat korostivat puolueensa suoriutumista erittäin pienellä todennäköisyydellä. Keskusta oli hallituskaudella ajautunut toistuvasti erimielisyyksiin vasemmistopuolueiden ja vihreiden kanssa ja joutunut joustamaan monista tavoitteistaan. Myöhemmin keskustan silloinen puheenjohtaja Annika Saarikko kuvasikin hallitukseen osallistumista ”virheeksi” (Paukkeri & Pelli, 2024). Myöskään vihreiden ehdokkaat eivät juuri pitäneet puolueensa suoriutumista esillä, joskaan tilastollinen epävarmuus huomioiden ero muihin puolueisiin ei ole aivan yhtä selvä kuin keskustan kohdalla.

Ehdokkaiden tärkeinä pitämät ongelmat

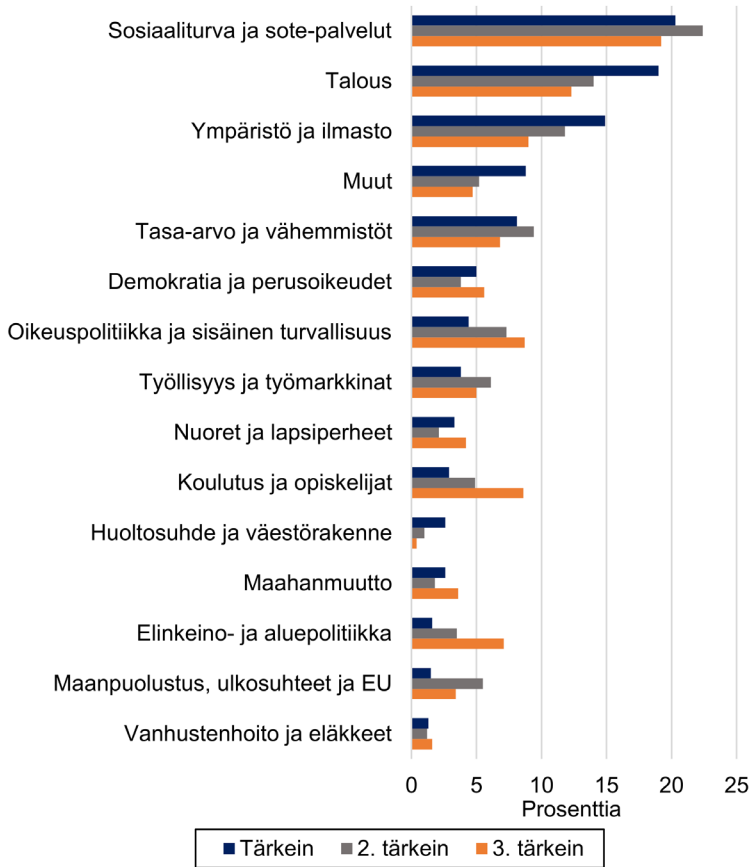
Edeltävä analyysi ei ottanut kantaa siihen, millaisia asiakysymyksiä ehdokkaat painottivat ja miten ne suhteutuivat muiden ehdokkaiden tärkeinä pitämiin teemoihin. Vaikka ehdokkaat esimerkiksi korostaisivat puolueidensa vaaliohjelmiin sisältyviä asiakysymyksiä, useimpien vaaliohjelmien temaattinen kattavuus mahdollistaa sen, että samankin puolueen ehdokkaat saattavat pitää esillä varsin erilaisia asioita. Samoin kampanjan painopisteen ollessa puolueelle hankittavassa huomiossa on mahdollista, että esillä eivät ole niinkään puolueen keskeiset politiikan sisältöjä koskevat tavoitteet vaan esimerkiksi puolueen pätevyys yhteisten asioiden hoitamisessa. Seuraavassa tarkastellaankin sitä, millaisia asiakysymyksiä ehdokkaat nostivat ehdokaskyselyssä esille. Tämän pohjalta voidaan tehdä päätelmiä siitä, millaista vaihtelua asiakysymysprioriteeteissa oli puolueiden välillä ja sisällä.

Ehdokaskyselyssä vastaajia pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä ongelmaa, joita poliitikkojen tulisi hoitaa. Ongelmia tiedusteltiin avokysymyksellä, joten vastaajat saattoivat nostaa esiin mitä tahansa asiakysymyksiä sen sijaan että olisivat joutuneet valitsemaan ennalta määritellyistä vaihtoehdoista. Ehdokkaiden omin sanoin muotoilemat ongelmat tarjoavat näin ollen toisenlaisen näkökulman asiakysymysprioriteetteihin kuin vaikkapa vaalikonevastaukset. Tietyn asiakysymyksen mainitseminen kyselyssä ei luonnollisesti takaa, että asiakysymys olisi ollut ehdokkaan kampanjassa keskeinen. On kuitenkin kohtuullista olettaa, että ehdokkaat ovat pitäneet näitä ongelmia esillä myös kampanjoissaan.

Ehdokkaiden avovastaukset luokiteltiin aihealueittain soveltaen samaa kehikkoa, jota käytettiin vuoden 2023 eduskuntavaalien äänestäjätutkimuksessa (Ylisalo, 2024). Koska luokkien silti haluttiin heijastavan aineiston ominaispiirteitä, äänestäjätutkimuksen luokka ”muut” hajotettiin kolmeen osaan. Ehdokkaat nimittäin mainitsivat äänestäjiä useammin eräitä asiakysymyksiä, jotka äänestäjätutkimuksessa yhdistettiin samaan luokkaan mainintojen vähäisyyden vuoksi.

Ehdokaskyselyn avovastaukset luokiteltiin ensin 31 luokkaan, joista moneen tuli vain yksittäisiä vastauksia. Tämän jälkeen sisällöllisesti toisiinsa liittyviä luokkia yhdistettiin siten, että saatiin 14 aihealuetta ja viidentenätoista luokkana ”muut”. Viimeksi mainittuun luokkaan sisällytettiin asiakysymykset, jotka saivat vain yksittäisiä mainintoja, samoin kuin yleisen tason arvoihin ja tavoitteisiin, kuten kansan yhtenäisyyteen tai asioiden kuntoon laittamiseen, viittaavat vastaukset, joiden yhteydet politiikan sisältöihin eivät olleet selviä.⁶ Ehdokkaiden mainitsemien ongelmien aihealueiden jakaumat on esitetty kuviossa 3.6 tärkeysjärjestyksen mukaan jaoteltuna. Aihealueet on järjestetty sen mukaan, miten suuri osa ehdokaskyselyn vastaajista piti kyseiseen aihealueeseen liittyvää ongelmaa kaikkein tärkeimpänä eli mainitsi sen ensimmäisenä.

⁶ Yksityiskohtaiset tiedot luokituksesta ovat saatavissa tämän luvun kirjoittajalta.

Kuvio 3.6. Ehdokaskyselyn vastaajien mainitseminen tärkeimpien yhteiskunnallisten ongelmien aihealueiden jakaumat, % vastaajista.

Havaintojen rajallisen lukumäärän vuoksi jakaumia on pidettävä suuntaa antavina ja tulkittava varoen. Tämä pätee erityisesti myöhemmin käsiteltäviin puoluekohtaisiin jakaumiin, sillä aineiston jakaminen johtaa joillakin aihealueilla pieniin havaintomääriin. Joka tapauksessa ehdokaskyselyn vastaajien esiin nostamat ongelmat tukevat äänestäjätutkimuksen päätelmää, jonka mukaan vuoden 2023 eduskuntavaaleissa keskeisimmät teemat olivat sosiaaliturva ja sote-palvelut sekä talous (Ylisalo, 2024). Lähes neljä kymmenestä ehdokaskyselyn vastaajasta piti jompaa-kumpaa aihealuetta koskevaa ongelmaa kaikkein tärkeimpänä, ja aihealueet muodostavat kärkikaksikon myös toiseksi ja kolmanneksi tärkeimpien ongelmien suhteen. Sosiaaliturvan ja palveluiden suhteen ongelmiksi tunnistettiin muun muassa palveluiden saavutettavuus, talouden suhteen taas esimerkiksi talouskasvun puuttuminen ja julkisen talouden epätasapaino.

Sen sijaan maanpuolustuksen ja ulkosuhteiden kaltaiset teemat, jotka olivat Venäjän hyökkäyssodan ja Suomen tuoreen Nato-jäsenyyden vuoksi erittäin ajankohtaisia, tulivat ehdokkaiden avovastauksissa melko harvoin esiin. Tämäkin on linjassa äänestäjien prioriteeteista tehtyjen havaintojen kanssa: vaikka asiakysymys olisi julkisessa keskustelussa näkyvästi esillä, siitä vallitseva laaja yksimielisyys vähentää sen relevanssia vaalikilpailussa.

Ehdokkaiden vastauksissa ympäristöön ja ilmastonmuutokseen liittyvät ongelmat painottuivat useammin kuin äänestäjien vastauksissa (vrt. Ylisalo, 2024), joskaan aineistokoon erojen vuoksi tarkkoja prosenttiosuuksia ei ole mielekasta vertailla. Lisäksi ehdokkaat mainitsivat demokratiaan ja perusoikeuksiin sekä huoltosuhteeseen ja väestörakenteeseen liittyviä ongelmia sikäli usein, että näitä aihealueita ei yhdistetty luokkaan ”muut”, vaikka näin tehtiin äänestäjä tutkimuksessa. Huoltosuhteen ja väestörakenteen suhteen vastaajat nostivat esiin erityisesti väestön ikääntymisen ja alhaisen syntyvyyden.

Tärkeimmät aihealueet puolueittain

Ehdokkaiden esiin nostamat ongelmat olivat yhteydessä puoluekantaan. Taulukoon 3.1 on koottu eri aihealueita koskevien avovastausten osuudet siten, että luvut tarkoittavat kyseisen aihealueen ainakin yhdessä avovastauksessa maininneiden ehdokkaiden prosenttiosuutta kaikista kyseisen puolueen tai ryhmän listoilla ehdolla olleista vastaajista. Monesti ehdokkaat mainitsivat kaksi tai kolme samaa aihealuetta koskevaa ongelmaa, mutta näistä vastauksista on otettu huomioon ainoastaan yksi. Taulukossa ei myöskään erotella ensimmäiseksi, toiseksi ja kolmanneksi tärkeimpiä ongelmia, sillä tämä johtaisi rajallisen vastaajamäärän vuoksi erittäin pieniin havaintomääriin useissa taulukon soluissa. Jakaumat kertovat näin ollen eri puolueissa vallinneista yleisistä näkemyksistä koskien sitä, millaisiin asioihin päätöksenteossa tulisi tarttua. Koska useimmat vastaajat mainitsivat useampaa kuin yhtä aihealuetta koskevan ongelman, sarakeprosenttien summat ovat suurempia kuin sata.

Sosiaaliturva ja palvelut olivat merkittävä huolenaihe kautta koko puoluekentän. Kuitenkin erityisesti vasemmistopuolueiden, mutta myös ruotsalaisen kansanpuolueen, kristillisdemokraattien ja Liike Nytin ehdokkaista varsin suuri osa mainitsi jonkin kyseistä aihealuetta koskeneen ongelman. Eduskuntapuolueista ainoastaan keskustan ehdokkaiden joukossa vain noin kolmasosa nosti aihealueen esiin, joskin tämäkin on moniin muihin aihealueisiin verrattuna suuri osuus.

Taulukko 3.1. Aihealuetta koskevan ongelman maininneiden ehdokkaiden osuudet (%) vastaajista puolueen mukaan.

Aihealue	KOK	PS	SDP	KESK	VAS	VIHR	RKP	KD	LIIK	Muut	Kaikki
Sosiaaliturva ja sote-palvelut	49	42	61	32	67	51	59	70	71	32	49
Talous	65	68	16	54	9	26	41	47	66	30	40
Ympäristö ja ilmasto	24	9	41	17	61	86	14	18	3	17	28
Muut	2	30	0	12	0	0	0	3	3	30	12
Tasa-arvo ja vähemmistöt	2	0	37	17	56	49	9	11	6	16	20
Demokratia ja perusoikeudet	12	2	7	12	9	9	18	13	11	21	13
Oikeuspolitiikka ja sisäinen turvallisuus	12	37	9	15	2	0	27	16	28	20	17
Työllisyys ja työmarkkinat	23	14	21	15	12	7	5	11	23	11	14
Nuoret ja lapsiperheet	12	9	9	7	9	5	9	21	9	5	9
Koulutus ja opiskelijat	24	9	18	22	23	16	18	16	31	4	15
Huoltosuhde ja väestörakenne	2	0	7	15	2	2	4	0	0	3	4
Maahanmuutto	0	14	2	0	0	2	5	8	0	17	7
Elinkeino- ja aluepolitiikka	5	12	5	34	2	2	17	24	6	10	11
Maanpuolustus, ulkosuhteet ja EU	0	5	5	2	0	5	5	3	6	21	8
Vanhustenhoito ja eläkkeet	2	2	7	10	5	2	4	11	6	0	4

Vaalien toisen keskeisen asiakysymyksen, talouden, tärkeys sen sijaan näyttää vaihdelleen puolueittain enemmän. Siinä missä varsinkin kokoomuksen, perussuomalaisten ja Liike Nytin ehdokkaista suuri enemmistö mainitsi jonkin talousongelman, vasemmistoliiton ehdokkaista näin teki vain noin yksi kymmenestä. Myös SDP:n ja vihreiden ehdokkaiden joukossa talouteen liittyviä ongelmia maininneiden osuus oli huomattavasti pienempi kuin sosiaaliturvaan ja palveluihin huomiota kiinnittäneiden.

Painotuserot heijastelevat sitä, millaisia asioita puolueet olivat nostaneet vaali-ohjelmiansa kärkiteemoiksi. Esimerkiksi kokoomus (2023) aloitti ohjelmansa talouskasvun, yrittäjyyden ja viennin teemoilla, SDP (2023) painotti vaali-ohjelmansa johdannossa sosiaalisia oikeuksia ja julkisia palveluja, ja vasemmistoliitto (2023) lähti liikkeelle yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta ja hyvinvointivalttiosta. Vihreän liiton (2023) vaali-ohjelmaan sisältyneistä kymmenestä kärkitavoitteesta kaksi ensimmäistä koskivat ympäristöä ja ilmastoa. Perussuomalaiset eivät julkaisseet

erillistä vaaliohjelmaa, mutta muun muassa puolueen vaihtoehtobudjetti vuodelle 2023 (Perussuomalaiset, 2022) lähestyi lukuisia asiakysymyksiä juuri niiden liiallisina pidettyjen budjettivaikutusten näkökulmasta. Ehdokkaiden tärkeinä pitämässä asiakysymyksissä näkyvät painotuserot heijastelevat myös äänestäjätutkimuksessa esiin tulleita eroja puolueiden äänestäjäkuntien prioriteeteissa. Vasemmistopuolueiden ja vihreiden äänestäjille sosiaaliturva ja palvelut olivat taloutta tärkeämpiä asiakysymyksiä, kun taas kokoomuksen ja perussuomalaisen äänestäjistä useimmat asettivat talouskysymykset etusijalle.

Muutoinkaan ehdokaskyselyssä ei noussut esiin aihealueita, jotka olisivat kerranneet mainintoja tasaisesti eri puolueista. Esimerkiksi ympäristö- ja ilmastoasiat esiintyivät SDP:n ja vasemmistoliiton ehdokkaiden vastauksissa useammin kuin monien muiden puolueiden ehdokkaiden vastauksissa, mutta aivan erityistä painoarvoa aihealueelle antoivat vihreiden ehdokkaat. Toinen aihealue, jonka painottamisessa SDP, vasemmistoliitto ja vihreät erottuvat useimmista muista puolueista, on tasa-arvo ja vähemmistöt, joka kattaa muun muassa seksuaalivähemmistöihin ja translaisäädäntöön liittyvät asiat sekä taloudellisen tasa-arvon.

Jotkin aihealueet olivat esillä ennen kaikkea yksittäisten puolueiden ehdokkaiden vastauksissa, joskin pitkälle meneviä päätelmiä on syytä välttää pienehköjen havaintomäärien vuoksi. Tämä varauma mielessä pitäen voidaan havaita, että keskustan ehdokkaat ottivat elinkeino- ja aluepolitiikan muita useammin esiin, mikä heijastaa puolueen perinnettä painottaa maakuntien asioita. Lisäksi aineisto antaa viitteitä siitä, että oikeuspolitiikka ja sisäinen turvallisuus, kuten rikollisuuden torjunta, korostuivat perussuomalaisen ehdokkailla jonkin verran muita ehdokkaita enemmän. Lisäksi perussuomalaisen ehdokkaat mainitsivat muiden eduskunta-puolueiden ehdokkaisiin verrattuna melko usein luokkaan ”muut” sisältyviä ongelmia. Sekalaisia asiakysymyksiä sisältävä luokka korostui myös eduskunnan ulkopuolisten pienpuolueiden ja valitsijayhdistysten ehdokkaiden joukossa. Vaikka luokka ”muut” nousee neljänneksi kaikkein tärkeimpänä pidettyjen ongelmien suhteen (kuvio 3.6), useimpien puolueiden ehdokkaista harva mainitsi siihen sisältyviä asioita.

Edellä havaittiin, että keskustan ehdokkaat pitivät kampanjoitaan verraten ehdokaskeskeisinä ja korostivat melko vähän puolueensa vaaliohjelmaa ja aiempaa suoriutumista. Taulukosta 3.1 voidaan yhdenmukaisesti tämän kanssa huomata, että keskustan ehdokkaiden tärkeimpinä pitämässä ongelmissa oli melko paljon hajontaa. Vaikka enemmistö puolueen ehdokkaista mainitsi talouden, myös monet muut teemat saivat mainintoja useilta ehdokkailta. Sinänsä tämä havainto ei tarkoita, että keskustan ehdokkaiden vaaliteemoissa olisi ollut poikkeuksellisen suurta hajontaa. Puolueen ehdokkaiden vastauksista ei kuitenkaan noussut esiin yhtä selviä kärkiteemoja kuin monien muiden puolueiden tapauksessa.

Päätelmät

Suomen vaalijärjestelmään on sisäänrakennettuna kaksi osittain ristiriitaista kannustinta: toisaalta ehdokkaan läpimenomahdollisuudet riippuvat listan kokonaisuusmäärästä, toisaalta hänen suosioistaan suhteessa muihin saman listan ehdokkaisiin. Ehdokaskyselyn perusteella suurin osa ehdokkaista pyrkikin hankkimaan huomiota sekä itselleen että puolueelleen. Mitä puolueen saamaan huomioon tulee, ehdokkaat näyttävät korostaneen uuden vaalikauden tavoitteita sisältäneitä vaali-ohjelmia enemmän kuin suoriutumista edellisellä vaalikaudella.

Painotuksissa oli kuitenkin eroja, jotka eivät näytä olleen täysin riippumattomia ehdokas- ja puoluekohtaisista tekijöistä. Edellisissä vaaleissa ehdolla olleet kävivät ehdokaskeskeisempiä kampanjoita kuin muut, mikä voi kertoa pyrkimyksestä haastaa muita saman puolueen ehdokkaita ja puolustaa jo saavutettuja asemia olemassa olevaa kannattajakuntaa laajentamalla. Toisaalta puolue oli verrattain tärkeä ehdokkaille, joilla oli kokemusta toimimisesta puolueensa keskeisissä luottamustehtävissä.

Myös puolueiden välillä oli eroja siinä, missä määrin ehdokkaat painottivat kampanjassaan puoluettaan. Puolue oli erityisen tärkeä vasemmistoliiton ehdokkaille. Vasemmistolaisen joukkopuolueen perinne ei kuitenkaan näytä selittävän tätä painotusta ainakaan täysin, sillä SDP:n ehdokkaat eivät puoluepainotuksen suhteen juuri eronneet useimpien muiden puolueiden ehdokkaista. Myöskään suosittu puoluejohtaja ei tarjoa täysin tyydyttävää selitystä, sillä sekä SDP:n Sanna Marin että vasemmistoliiton Li Andersson keräsivät suuria henkilökohtaisia äänimääriä. Vasemmistoliiton äänestäjille puolue oli tärkeä ehdokasvalintaa määrittänyt tekijä vuoden 2023 vaaleissa, mutta tässä suhteessa puolueen äänestäjät eivät oleellisesti poikenneet esimerkiksi perussuomalaisen ja vihreiden kannattajista (Helimäki & von Schoultz, 2024).

Keskustan ehdokkaat sen sijaan pitivät kampanjoitaan verrattain ehdokaskeskeisinä, eivätkä ehdokkaat etenkin korostaneet puolueensa suoriutumista – siitäkään huolimatta, että keskusta osallistui vaaleihin toiseksi suurimman hallituspuolueen asemasta käsin. Vaalikoneaineiston valossa keskustan ehdokkaat olivat kaukana Marinin hallituksen punavihreistä puolueista sekä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella että sosiokulttuurisella GAL-TAN-ulottuvuudella (*Green, Alternative, Liberal – Traditional, Authoritarian, Nationalist*; Wass et al., 2024, s. 55–56). Osaksi puolueen, ja erityisesti sen aiemman suoriutumisen, melko vähäistä merkitystä keskustan ehdokkaiden kampanjoissa selittäneekin juuri epäonnistuneeksi koettu hallituskausi, jonka päätteeksi puolue koki jo toisen eduskuntavaalitappion peräkkäin.

Ehdokkaiden tärkeimpinä pitämät ongelmat tukevat päätelmää, että vuoden 2023 eduskuntavaaleissa oli kyse erityisesti sosiaaliturvasta ja sote-palveluista sekä taloudesta. Esimerkiksi ympäristö- ja ilmastoteemat jäivät näiden asiakysymysten varjoon. Tärkeinä pidetyissä kysymyksissä oli hajontaa puolueiden sisällä mutta myös puolueiden välillä: punavihreiden puolueiden ehdokkaat olivat useammin

huolissaan sosiaaliturvasta ja palveluista kuin taloudesta, kun taas uuden hallituksen pääpuolueiden ehdokkailla järjestys oli päinvastainen. Nämä painotuserot vastaavat suurelta osin eroja eri puolueiden äänestäjäkuntien päällimmäisissä huolenaiheissa.

Lähteet

- Achen, C. H. & Bartels, L. M. (2016). *Democracy for realists: Why elections do not produce responsive government*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvc7770q>
- Berggren, N., Jordahl, H. & Poutvaara, P. (2010). The looks of a winner: Beauty and electoral success. *Journal of Public Economics*, 94(1–2), 8–15. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2009.11.002>
- Borg, S. & Koljonen, K. (2020). *Käyttöliittymä vaaleihin. Tutkimus vaalikoneista kansalaisten, ehdokkaiden ja journalismin näkökulmasta*. Tampere University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-026-7>
- Heasman, L. & Backman, J. (2021). *Miten Suomeen muodostetaan hallitus? Selvitys hallituksen muodostamisprosessista*. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto. <https://www.sitra.fi/wp/wp-content/uploads/2021/02/sitra-miten-suomeen-muodostetaan-hallitus.pdf>
- Helimäki, T. & von Schoultz, Å. (2024). Ehdokas- ja puolueäänestäminen. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 180–197). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Hyytinen, A., Meriläinen, J., Saarimaa, T., Toivanen, O. & Tukiainen, J. (2018). Public Employees as Politicians: Evidence from Close Elections. *American Political Science Review*, 112(1), 68–81. <https://doi.org/10.1017/S0003055417000284>
- International Foundation for Electoral Systems (2025). *Norwegian Parliament 2025 General*. <https://electionguide.org/elections/id/4571/>
- Isaksson, G. (2017). Eduskunta – kohti normaalia parlamentarismia. Teoksessa M. K. Niemi, T. Raunio & I. Ruostetsaari (toim.), *Poliittinen valta Suomessa* (s. 139–159). Vastapaino.
- Kokoomus (2023). *Kokoomuksen eduskuntavaaliohjelma 2023*. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/1473>
- Mattila, M. (2014). Valiokuntalaitos. Teoksessa T. Raunio & M. Wiberg (toim.), *Eduskunta. Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla* (s. 119–131). Gaudeamus.
- Mattila, M., Isotalo, V., Järvi, T. & von Schoultz, Å. (2020). Kampanjointi. Teoksessa Å. von Schoultz & E. Kestilä-Kekkonen (toim.), *Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019* (s. 60–86). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-890-5>
- McDonald, M. D. & Budge, I. (2005). *Elections, Parties, Democracy: Conferring the Median Mandate*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199286728.001.0001>
- Miller, A. H. & Wattenberg, M. P. (1985). Throwing the Rascals Out: Policy and Performance Evaluations of Presidential Candidates, 1952–1980. *American Political Science Review*, 79(2), 359–372. <https://doi.org/10.2307/1956654>
- Naurin, E., Royed, T. & Thomson, R. (2019). Why comparative research on the fulfillment of election pledges matters. Teoksessa Naurin, E., Royed, T. & Thomson, R. (toim.), *Party Mandates and Democracy: Making, Breaking, and Keeping Election Pledges in Twelve Countries* (s. 1–22). University of Michigan Press. <https://doi.org/10.3998/mpub.9796088>

- Pajala, A. (2014). Täysistuntoäänestykset ja eduskunta-aloitteet. Teoksessa T. Raunio & M. Wiberg (toim.), *Eduskunta. Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla* (s. 184–202). Gaudeamus.
- Paukkeri, M. & Pelli, M. (23.2.2024). Keskustan johtajuuden jättävä Annika Saarikko: lähtö viime hallitukseen oli virhe. *Yle*. <https://yle.fi/a/74-20076096>
- Perussuomalaiset (2022). *Perussuomalainen vaihtoehto – tehty suomalaiselle. Perussuomalaisten vaihtoehtobudjetti 2023*. https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2022/11/Perussuomalaisetn-vaihtoehtobudjetti_-2023_Netti.pdf
- Powell, G. B. (2000). *Elections as instruments of democracy: Majoritarian and proportional visions*. Yale University Press.
- Powell, G. B. (2004). The Quality of Democracy: The Chain of Responsiveness. *Journal of Democracy*, 15(4), 91–105. <https://doi.org/10.1353/jod.2004.0070>
- Schedler, A. (1998). The Normative Force of Electoral Promises. *Journal of Theoretical Politics*, 10(2), 191–214. <https://doi.org/10.1177/0951692898010002003>
- SDP (2023). *Rohkeutta olla sinun puolellasi. SDP:n tavoitteita 2030-luvulle*. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/1474>
- Statistiska centralbyrån (2025). *Allmänna val, valresultat*. <https://www.scb.se/me0104>
- Strandberg, K., Carlson, T. & Snickars, W. (2024). Nuoret ehdokkaat ja kansalaiset sosiaalisessa mediassa. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 66–87). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>
- Söderlund, P. (2020). Electoral volatility: Finland in a comparative perspective. Teoksessa S. Borg, E. Kestilä-Kekkonen & H. Wass (toim.), *Politiikan ilmastomuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019* (s. 461–476). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-838-7>
- Valtioneuvosto (21.6.2023). Pääministeri Petteri Orpon puhe eduskunnalle: Valtioneuvoston tiedonanto hallitusohjelmasta 21.6.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-/paaministeri-petteri-orpon-puhe-eduskunnalle-hallituksen-tiedonanto-hallitusohjelmasta-21.6.2023>
- Vasemmistoliitto (2023). *Reilumpi huominen kaikille, ei harvoille! Vasemmistoliiton eduskuntavaaliohjelma 2023*. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1472>
- Vihreä liitto (2023). *Suojele elämää. Vihreiden eduskuntavaaliohjelma 2023*. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/1485>
- von Schoultz, Å. & Papageorgiou, A. (2021). Policy or person? The electoral value of policy positions and personal attributes in the Finnish open-list system. *Party Politics*, 27(4), 767–778. <https://doi.org/10.1177/1354068819891048>
- von Schoultz, Å. & Wass, H. (2016). Beating Issue Agreement: Congruence in the Representational Preferences of Candidates and Voters. *Parliamentary Affairs*, 69(1), 136–158. <https://doi.org/10.1093/pa/gsv001>
- Wass, H., Kärriylä, I., Luostari, R. & Isotalo, V. (2024). Äänestäjät ja ehdokkaat blokkiutuvassa politiikassa. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 44–65). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>

- Wiberg, M. (2014). Puolueryhmät eduskunnassa. Teoksessa T. Raunio & M. Wiberg (toim.), *Eduskunta. Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla* (s. 163–183). Gaudeamus.
- Ylisalo, J. (2024). Asiakysymysäänestäminen. Teoksessa E. Kestilä-Kekkonen, L. Rapeli & P. Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023* (s. 290–312). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>